

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาสภาพการปฏิบัติงาน ปัญหาและผลสำเร็จจากการดำเนินงานตามโครงการ การศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ขอนแก่น ซึ่งมีวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

5.1.1 เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติงานตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

5.1.2 เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยการดำเนินงานตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

5.1.3 เพื่อศึกษาผลสำเร็จจากการดำเนินงานตามโครงการโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

5.2 วิธีดำเนินการวิจัย

5.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

แหล่งข้อมูลในการดำเนินการวิจัย คือ โรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พช.) ที่เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2526-2535 สุ่มโรงเรียนที่เข้ารับการวิจัยได้ 115 โรงเรียน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ และกรรมการหมู่บ้านหรือกรรมการศึกษาหรือผู้นำชุมชน โรงเรียนละ 1 คน ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 345 คน

5.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ชุด ชุดที่ 1 เป็นแบบสอบถามผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ ซึ่งมีทั้งหมด 4 ตอน ตอนที่ 1 สอบถามสถานภาพ เป็นแบบตรวจสอบรายการ ส่วนตอนที่ 2, 3 และ 4 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า สอบถามเกี่ยวกับ สภาพการปฏิบัติงาน ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยและผลสำเร็จที่เกิดจากการดำเนินงาน แบบสอบถามชุดที่ 2 สำหรับกรรมการหมู่บ้านหรือกรรมการศึกษาหรือผู้นำชุมชน ประกอบด้วย แบบตรวจสอบรายการเกี่ยวกับสถานภาพและแบบมาตราส่วนประมาณค่า ซึ่งสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการและ ผลที่เกิดจากการดำเนินงานที่ชุมชนได้รับ

5.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการส่งและรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 345 คน ได้รับคืน 339 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 98.26 และเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 330 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 97.34

5.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+ ดังนี้

- 1) ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพ วิเคราะห์โดยนำมาแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)
- 2) ข้อมูลที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าทั้งหมด วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Means) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

5.3 สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาสภาพการปฏิบัติงาน ปัญหา และผลสำเร็จจากการดำเนินงานตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ และกรรมการหมู่บ้าน หรือกรรมการศึกษา หรือผู้นำชุมชน สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.3.1 สถานภาพของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ

ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการโรงเรียนในสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น จำนวน 220 คน ดำรงตำแหน่งผู้บริหาร 108 คน คิดเป็น ร้อยละ 49.09 และครูผู้สอน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 50.91 คน ประสบการณ์ในการดำรง ตำแหน่งส่วนมากอยู่ระหว่าง 11-15 ปี จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 33.18 รองลงมาคือ 16-20 ปี จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 21.36 ดำรงตำแหน่ง 21 ปีขึ้นไปมีจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 20.91 ระหว่าง 6-10 ปี จำนวน 30 คนคิดเป็นร้อยละ 13.64 และดำรง ตำแหน่งต่ำกว่า 6 ปี จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 10.91 ตามลำดับ

จำแนกตามเพศ เป็นชายจำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 93.18 เป็นหญิง 15 คน คิดเป็นร้อยละ 6.82

จำแนกตามอายุ ส่วนมากผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุระหว่าง 36-40 ปี จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 26.82 รองลงมาคือ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 58 คนคิดเป็นร้อยละ 26.36 อายุระหว่าง 41-45 ปีจำนวน 37 คนคิดเป็นร้อยละ 16.82 อายุระหว่าง 46-50 ปี จำนวน 34 คิดเป็นร้อยละ 15.45 และอายุระหว่าง 31-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 14.55 ตามลำดับ

ส่วนวุฒิทางการศึกษา ส่วนมากผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ มีวุฒิในระดับปริญญาตรีจำนวน 177 คน คิดเป็นร้อยละ 80.46 อนุปริญญาหรือเทียบเท่าจำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 15.91 ต่ำกว่าอนุปริญญาจำนวน 7 คนคิดเป็นร้อยละ 3.18 และวุฒิ สูงกว่าปริญญาตรีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.45 ตามลำดับ

จำแนกตามประสบการณ์การฝึกอบรมตามหลักสูตรโครงการ กศ.พช. ส่วนใหญ่ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการเคยผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรมาแล้ว 1 ครั้ง จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 64.09 และที่เคยผ่านการอบรมมาแล้ว 2 ครั้งจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 16.82 ส่วนที่ไม่เคยผ่านการฝึกอบรมจำนวน 42 คนคิดเป็นร้อยละ 19.09

5.3.2 สถานภาพของกรรมการหมู่บ้าน หรือกรรมการศึกษา หรือผู้นำชุมชน

จำแนกตามเพศ เป็นชายจำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 99.09 และเป็นหญิง 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.91

จำแนกตามกลุ่มอายุ ส่วนมากกรรมการหมู่บ้านมีอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 34 คนคิดเป็นร้อยละ 30.91 อายุระหว่าง 46-50 ปี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 29.09 ช่วงอายุ 41-45 ปี จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 22.73 กลุ่มอายุ 36-40 ปี จำนวน 13 คนคิดเป็นร้อยละ 11.82 ระหว่าง 31-35 ปี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 5.45 และกลุ่มอายุต่ำกว่า 31 ปี ไม่ปรากฏ

จำแนกตามวุฒิทางการศึกษา กรรมการหมู่บ้านส่วนมากมีการศึกษาในระดับ ป.4 จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 74.55 ระดับ ป.6, ป.7 จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 ต่ำกว่า ป.4 จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.91 ส่วนที่มีวุฒิการศึกษาในระดับอื่น ๆ นั้นจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 14.54 ซึ่งได้แก่ผู้ที่มีวุฒิตั้งต่อไปนี้ ม.ศ. 3 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 6.36 ม. 6 จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.63 ระดับ 4 จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.91 ม.ศ. 6 จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.91 นักธรรมเอกจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.91 และวุฒิ พ.ก.ศ. จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.82 ตามลำดับ

ส่วนตำแหน่งอื่น ๆ นอกจากกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ กรรมการศึกษาจำนวน 72 คนคิดเป็นร้อยละ 65.45 ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 51.82 กรรมการสภาตำบลจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 22.72 ผู้สื่อข่าวสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 11.82 กำนันหรือสภาวัดรำนันจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 8.18 และอื่น ๆ (อสม.) จำนวน 1 คนคิดเป็นร้อยละ 0.91

จำแนกตามอาชีพ ส่วนมากประกอบอาชีพ ทำนา ทำไร่ จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 93.64 อาชีพค้าขายจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.54 และประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่นเลี้ยงวัว ควาย และทอผ้าไหม จำนวน 2 คน โดยคิดเป็นร้อยละ 1.82 ตามลำดับ

5.3.3 สภาพการปฏิบัติงานตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ

1) ภาพรวม

ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติตามโครงการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า

มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านการบริการและมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง 4 ด้าน โดยเรียงตามลำดับการปฏิบัติจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ด้านการประสานงาน ด้านการนิเทศ ด้านการบริหาร และด้านการประเมินผล

2) ด้านการบริหาร

ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านการบริหาร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2 เรื่อง คือ เรื่องการควบคุมเบิกจ่ายงบประมาณและวัสดุครุภัณฑ์มีระบบและเกิดประโยชน์สูงสุด และเรื่องการมอบหมายงานผู้รับผิดชอบโครงการตรงตามความรู้ ความสามารถของบุคลากร ส่วนเรื่องที่มีการปฏิบัติในระดับปานกลางมี 5 เรื่อง เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ เรื่องการจัดกิจกรรมส่งเสริมขวัญกำลังใจแก่บุคลากรอย่างสม่ำเสมอ เรื่องการจัดทำแผนงาน/โครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เรื่องการคัดเลือกและพัฒนาผู้นำในหมู่บ้านให้เป็นผู้มีอุดมการณ์เสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม เรื่องการสำรวจสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา และเรื่องการจัดประชุมคณะกรรมการการศึกษา กรรมการหมู่บ้านและนักเรียนเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ กศ.พช.

2) ด้านการบริการ

ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านการบริการ ของโรงเรียนในโครงการ กศ.พช. สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 5 เรื่อง เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ เรื่องการจัดอาหารกลางวันสำหรับบริการนักเรียนอย่างเป็นระบบและถูกหลักโภชนาการ เรื่องการร่วมมือกับสาธารณสุขจัดบริการสุขภาพอนามัยแก่นักเรียนและชุมชน เรื่องการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางและจัดหาวัสดุครุภัณฑ์ที่จำเป็นสำหรับบริการชุมชน เรื่องการจัดกิจกรรมสหกรณ์ร้านค้าไว้สำหรับบริการชุมชนในราคาถูกโดยให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการบริการ และเรื่องการจัดห้องสมุดโรงเรียนเป็นแหล่งบริการความรู้แก่ชุมชน ส่วนที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางอีก 2 เรื่อง คือ เรื่องการจัดทำบ่อเลี้ยงปลาสาธิตหรือเลี้ยงวัวควาย ไก่ กบ เป็นต้น และเรื่องการจัดทำแปลงสาธิตที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

4) ด้านการประสานงาน

ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามโครงการ กศ.พช. ด้านการประสานงาน มีการปฏิบัติในระดับมาก 2 เรื่อง เรื่องการจัดกิจกรรมตามประเพณีของท้องถิ่นร่วมกับชุมชน และเรื่องการร่วมมือพัฒนาหมู่บ้านโรงเรียน และสถานที่สำคัญ ส่วนที่มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง 4 เรื่องเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ เรื่องการพบปะก่อนเปิดและเปิดภาคเรียนเพื่อให้ครู ผู้ปกครอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เรื่องการจัดทำป้ายคำขวัญต่าง ๆ ติดไว้ตามสถานที่สาธารณะ เรื่องการส่งเสริมและสนับสนุนโครงการจากบุคคลภายนอกองค์การ หรือหน่วยงานต่าง ๆ และเรื่องการประสานงานจัดหาแผ่นพับใบปลิวเพื่อเป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

5) ด้านการนิเทศ

ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามโครงการ กศ.พช. ด้านการนิเทศ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2 เรื่อง คือ เรื่องการส่งเสริมให้ครูนำทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และเรื่องการทำคำปรึกษาหารือแก่ครู นักเรียน และประชาชน ส่วนที่มีการปฏิบัติในระดับปานกลางมี 2 เรื่อง คือ เรื่องการออกพบปะเยี่ยมเยียนผู้ปกครองเพื่อรับทราบปัญหาต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้ดีขึ้น และการจัดกิจกรรมป๋ายนิเทศเกี่ยวกับข่าวสาร เหตุการณ์และผลงานต่าง ๆ ให้ชุมชนรับรู้อยู่เสมอ

6) ด้านการประเมินผล

ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามโครงการ กศ.พช. ด้านการประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง ทั้ง 6 เรื่อง โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ เรื่องการนำข้อมูลที่มีปัญหามาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางแก้ไขให้บรรลุวัตถุประสงค์ เรื่องการกำกับติดตามและรายงานผลความก้าวหน้าของโครงการอยู่เสมอ เรื่องการจัดประชุมครู ผู้ปกครอง และนักเรียน เพื่อสรุปผลงานโครงการ เรื่องการติดตามและประเมินผลโครงการจากหน่วยงานต้นสังกัด เรื่องการประกาศเกียรติคุณยกย่องชมเชยบุคคลดีเด่นเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ชุมชน และเรื่องการจัดเผยแพร่ผลงานดีเด่นและจัดจำหน่ายผลผลิตจากโครงการ

5.3.4 ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยการดำเนินงานตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ

1) ภาพรวม

ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานด้านปัจจัยต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลางทั้งภาพรวมและรายด้าน เรียงตามลำดับจากที่เป็นปัญหามากไปหาน้อยดังนี้คือ ด้านงบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพแวดล้อม และด้านบุคลากร

2) ด้านสภาพแวดล้อม

ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านสภาพแวดล้อม มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 12 เรื่อง โดยเรียงตามลำดับจากที่มีปัญหามากไปหาน้อย ดังนี้คือ เรื่องความเพียงพอของแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร เรื่องความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ต่อการเกษตรกรรม เรื่องความเพียงพอของพื้นที่อาคารเรียนและอาคารประกอบ เรื่องความสนใจและกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเองของประชาชน เรื่องการมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ เรื่องความรักและผูกพันในถิ่นกำเนิดของประชาชน เรื่องการจัดบ้านและบริเวณบ้านถูกสุขลักษณะ เรื่องความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชน เรื่องการนำเอาประสบการณ์ที่ได้รับไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน เรื่องการมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ เรื่องการรับทราบข่าวสารของประชาชนในท้องถิ่นและเรื่องการรักษาหนังสือของประชาชน

3) ด้านบุคลากร

ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านบุคลากร มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง โดยเรียงตามลำดับที่มีปัญหามากไปหาน้อยดังนี้คือ เรื่องการให้ความร่วมมือและอุทิศตนเพื่อส่วนรวมของผู้นำท้องถิ่น เรื่องความรับผิดชอบของนักเรียนในการพัฒนาโรงเรียนและชุมชน เรื่องขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครู เรื่องความสามารถของผู้บริหารในการติดต่อสื่อสาร และประสานงานกับชุมชน เรื่องความเป็นผู้นำและการได้รับการยอมรับของผู้นำท้องถิ่นจากประชาชน เรื่องความรู้ความเข้าใจและศรัทธาในโครงการของผู้บริหาร และเรื่องความสามารถของครูผู้สอนในการบูรณาการกิจกรรมโครงการ

กศ.พช. กับการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้

4) ด้านงบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวก

ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านงบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวก มีปัญหาอยู่ในระดับมาก 1 เรื่องคือ เรื่องการจัดสรรงบประมาณล่าช้า ส่วนที่มีปัญหาในระดับปานกลาง 5 เรื่อง เรียงตามลำดับจากที่มีปัญหามากไปหาน้อยดังนี้คือ เรื่องความเพียงพอของงบประมาณเพื่อการจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เรื่องความร่วมมือและสนับสนุนด้านงบประมาณจากชุมชน หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ เรื่องวัสดุอุปกรณ์ด้านกีฬาและนันทนาการต่าง ๆ สำหรับบริการชุมชน เรื่องวัสดุครุภัณฑ์ด้านการจัดบริการข่าวสาร ความรู้และอาชีพแก่ชุมชน และเรื่องหนังสือ คู่มือครู เอกสาร และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ เพียงพอต่อความต้องการ

5.3.5 ผลสำเร็จจากการดำเนินงานตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ

ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลสำเร็จที่เกิดจากการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ทั้ง 8 เรื่องประสบผลสำเร็จในระดับมากมี 1 เรื่องคือ เรื่องโรงเรียนได้รับการปรับปรุงให้เป็นศูนย์ส่งเสริมกีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น ส่วนที่ประสบผลสำเร็จในระดับปานกลางมี 7 เรื่อง เรียงตามลำดับที่ประสบผลสำเร็จมากไปหาน้อยดังนี้คือ เรื่องโรงเรียนได้รับการปรับปรุงให้เป็นศูนย์ประสานงานตลอดจนบริการด้านวิชาการและอาชีพเพื่อชุมชน เรื่องโรงเรียนได้รับการปรับปรุงให้เป็นแหล่งข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน เรื่องผู้นำชุมชนมีความซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน และมีคุณบัตินักพัฒนา เรื่องนักเรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและสังคม เรื่องครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถดำเนินการสำรวจสภาพปัจจุบันปัญหา ความต้องการพัฒนาและทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่น เรื่องประชาชนได้รับการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียนในด้านอาชีพเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และเรื่องบุคลากรในท้องถิ่นได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดความตระหนัก และเห็นความจำเป็นในการพัฒนาชุมชนโดยการพึ่งตนเอง

5.3.6 การดำเนินงานและผลที่เกิดจากการดำเนินงานตามความคิดเห็นของกรรมการ หมู่บ้าน หรือกรรมการศึกษา หรือผู้นำชุมชน

1) การดำเนินงานตามโครงการ

กรรมการหมู่บ้านหรือกรรมการศึกษาหรือผู้นำชุมชน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการ กศ.พข. ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่นโดยภาพรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก และในรายเรื่อง 6 เรื่อง เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ เรื่องครูเป็นที่ปรึกษาคอยแนะนำช่วยเหลือชุมชนอยู่เสมอ เรื่องโรงเรียนร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมตามประเพณีของท้องถิ่น เรื่องโรงเรียนจัดบริการวัสดุครุภัณฑ์ตลอดจนอาคารสถานที่ไว้บริการชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เรื่องโรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านที่อยู่อาศัยและที่สาธารณสมบัติ เรื่องครูและผู้บริหารมีการพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอยู่เสมอ และเรื่องชุมชนได้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน ส่วนที่มีการดำเนินงานในระดับปานกลาง 4 เรื่อง เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ เรื่องโรงเรียนได้ดำเนินการตามโครงการร่วมกับชุมชนอย่างเป็นระบบ เรื่องโรงเรียนจัดบริการข่าวสาร ด้านความรู้และอาชีพแก่ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เรื่องชุมชนได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับโครงการ กศ.พข. และเรื่องชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ

2) ผลที่เกิดจากการดำเนินงานตามโครงการ

กรรมการหมู่บ้านหรือกรรมการศึกษาหรือผู้นำชุมชน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลที่เกิดจากการดำเนินงานที่ชุมชนได้รับ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทั้งโดยภาพรวมและรายเรื่องทั้ง 10 เรื่อง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยต่อไปนี้คือ เรื่องโรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันดีขึ้น เรื่องนักเรียนมีความสนใจ กระตือรือร้น เอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียนเพิ่มขึ้น เรื่องนักเรียนโดยส่วนรวมมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น เรื่องประชาชนในหมู่บ้านมีความสามัคคีในการปฏิบัติงานเพื่อชุมชนดีขึ้น เรื่องประชาชนได้รับรู้ข่าวสารและมีความรู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ได้ดีขึ้น เรื่องบริเวณโรงเรียนและหมู่บ้านมีความสะอาด มีที่ทิ้งขยะอย่างเป็นที่ เกิดความเรียบร้อย สวยงาม เรื่องนักเรียนมีวินัยรักความสะอาด ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ เสียสละและมีความกตัญญู เรื่องนักเรียนสามารถช่วยงานอาชีพของผู้ปกครองได้ดีขึ้น เรื่องผู้นำหมู่บ้านมีการพัฒนาตนเองและครอบครัว เป็นแบบอย่างที่ดีต่อชุมชนได้ และเรื่องชุมชนได้รับการพัฒนาด้านอาชีพที่

เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นได้ดีขึ้น

5.4 อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการปฏิบัติงาน ปัญหาผลสำเร็จจากการดำเนินงาน ตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการ ประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ปรากฏว่ามีประเด็นสำคัญที่น่าสนใจควรแก่การนำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1) สภาพการปฏิบัติงานตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบ โครงการ

โดยภาพรวม พบว่า โรงเรียนในโครงการ กศ.พช. สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น มีการปฏิบัติตามโครงการอยู่ในระดับปานกลางและในรายด้าน 4 ด้าน คือ ด้านการบริหาร ด้านการประสานงาน ด้านการนิเทศ และด้านการประเมินผล ส่วนด้านการบริการ นั้นมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากเพียงด้านเดียว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า โรงเรียนประถมศึกษาใน ชนบททั่วไปเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนในหมู่บ้านรองจากสถาบันทางศาสนา ที่สามารถให้ความ ช่วยเหลือแก่ชุมชน ซึ่งส่วนมากจะเน้นทางด้านการให้บริการ เช่นการให้คำปรึกษาหารือ แนะนำ ช่วยเหลือเมื่อชุมชนประสบปัญหา การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาใช้บริเวณ สนาม อาคาร สถานที่ หอประชุม อุปกรณ์กีฬา โต๊ะ เก้าอี้ หรือวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้งานพิธีต่าง ๆ เช่น ถวาย ขาม ช้อน ส้อม ตลอดจนเครื่องขยายเสียง เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโรงเรียนในชนบทจะเป็น ศูนย์กลางในการให้บริการต่าง ๆ แก่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ และ สอดคล้องผลการการวิจัยของ วิสุทธิ์ ราตรี (2525) ที่พบว่ากิจกรรมที่โรงเรียนชุมชนสามารถ ดำเนินการได้ระดับมากคือ กิจกรรมการให้บริการต่าง ๆ แก่ชุมชน จากที่โรงเรียนได้ดำเนินการ ในลักษณะดังกล่าวข้างต้น เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนหาก แต่โรงเรียนยังไม่ได้นำความสัมพันธ์ส่วนนี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อการพัฒนาความเป็นอยู่ของ ประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินงานของโรงเรียนประถมศึกษาใน โครงการ กศ.พช. ยังไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ

มีข้อสังเกตว่า การดำเนินงานด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ พบว่าการประเมินผลมีการปฏิบัติอยู่ในอันดับสุดท้ายเมื่อเทียบกับด้านอื่น และเป็นประเด็นที่ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการควรคำนึงถึง ทั้งนี้เนื่องจากการประเมินผลเป็นหัวใจสำคัญ ต่อผลสำเร็จของการปฏิบัติงานและเป็นสิ่งจำเป็นต่อกระบวนการตัดสินใจ เพราะการประเมินผลจะนำมาซึ่งการตัดสินใจอย่างถูกต้อง ดังนั้นไม่ว่าเราจะลงมือตัดสินใจทำโครงการหรือแก้ปัญหาอย่างหนึ่งอย่างใดย่อมจะหลีกเลี่ยงการประเมินผลเพื่อเสาะหาข้อมูลไม่พ้น หลังจากที่เรารู้ตัดสินใจดำเนินโครงการหรือแก้ปัญหาไปแล้ว ก็จะต้องมีการประเมินผลอีกครั้ง เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงานโครงการหรือแก้ปัญหานั้น

ด้านการบริหาร ผลการวิจัยพบว่ามีบางเรื่องที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก คือ เรื่องการควบคุมเบิกจ่ายงบประมาณมีระบบและเกิดประโยชน์สูงสุด และเรื่องการมอบหมายงานตรงตามความรู้ความสามารถของบุคลากร ทั้งนี้เนื่องจากการเบิกจ่ายงบประมาณของทางราชการต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันการทุจริต หรือประพฤตินิชอบในวงราชการ อันเป็นเหตุให้เสื่อมเสียชื่อเสียง เกียรติยศ มีโทษผิดวินัยร้ายแรงมีผลให้ออกจากราชการ จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดความเกรงกลัว และถือเป็นเรื่องคอขาดบาดตาย และในการสรรหาบุคลากรรับผิดชอบงานการเงินนั้นโรงเรียนจึงพยายามเลือกสรรบุคคลที่มีความรับผิดชอบสูง มีระเบียบวินัย ขยัน และมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ สำหรับการมอบหมายงานตรงตามความรู้ความสามารถของบุคลากร เป็นประเด็นหนึ่งที่ผู้บริหารให้ความสำคัญ เพราะในการปฏิบัติงานตามแผน/โครงการจะประสบผลสำเร็จได้นอกจากผู้บริหารเองแล้วยังขึ้นอยู่กับครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการเป็นสำคัญ ครูผู้สอนจะต้องปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับการเรียนการสอน โดยยึดเอากระบวนการเรียนการสอนเป็นหลักในการจัดกิจกรรมของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของอรรถพร อองกุลนะ (2527) เรื่องบทบาทของผู้นำชุมชนภาครัฐบาลและภาคเอกชนด้านการสอนประชาชนและบริการชุมชนที่มีในโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบทในเขตการศึกษา 7 ซึ่งพบว่า บทบาทที่ดีที่สุดของโรงเรียนในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนคือ บทบาทด้านการปรับปรุงการเรียนการสอนในห้องเรียนด้วยการจัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนนั้นต้องให้สอดคล้องและสนองตอบกับวัตถุประสงค์ของโครงการทั้ง 8 ข้อ โดยครูผู้สอนต้องศึกษาเอกสาร ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาตลอดจนการใช้อุปกรณ์การสอน วิธีการสอนและการนิเทศ

ติดตามผล ซึ่งเป็นไปในรูปแบบการดำเนินงานการเรียนการสอนให้มีผลเพื่อพัฒนาชุมชน นอกจากนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นไม่ควรจัดเฉพาะในห้องเรียนและสำหรับนักเรียนเท่านั้น ยังต้องมีการจัดกิจกรรมที่เป็นการให้บริการแก่ชุมชนด้วย และควรจัดกิจกรรมอยู่นอกระบบโรงเรียนบ้าง สิ่งเหล่านี้เป็นภาระอันใหญ่หลวงยิ่งที่ครูผู้รับผิดชอบโครงการต้องยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ทั้งนี้ต้องอาศัยทักษะเทคนิคต่าง ๆ ตลอดจนคุณสมบัติของผู้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ อันจะพึงหวังบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่อไป แต่จะอย่างไรก็ตามผู้บริหารโรงเรียนเองจะต้องเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนให้โครงการประสบผลสำเร็จ โดยผู้บริหารจะต้องมีคุณสมบัติความเป็นผู้นำมีความยืดหยุ่นในการทำงาน เป็นตัวของตัวเอง ต้องการความสำเร็จกล้าเสี่ยง เต็มใจที่จะปฏิบัติงานอันยุ่งยากและสลับซับซ้อน อยากรู้อยากเห็น ตั้งตัวตลอดเวลาและมีมนุษยสัมพันธ์อันดี ส่วนการปฏิบัติงานเรื่องอื่น ๆ ในด้านการบริหารมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง อันได้แก่เรื่องการจัดกิจกรรมส่งเสริมขวัญกำลังใจแต่บุคลากรอย่างสม่ำเสมอ เรื่องการจัดทำแผนงาน/โครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เรื่องการคัดเลือกและพัฒนาผู้นำให้เป็นผู้มีอุดมการณ์เสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม เรื่องการสำรวจสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและเรื่องการจัดประชุมคณะกรรมการศึกษา หรือกรรมการหมู่บ้านและนักเรียนเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ กศ.พช. เป็นที่น่าสังเกตว่ากิจกรรมทั้ง 5 เรื่องนี้เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญยิ่ง ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแต่โรงเรียนในโครงการยังมีการปฏิบัติอยู่ในระดับไม่เป็นที่น่าพอใจ ดังนั้นผู้บริหารจึงควรนำประเด็นเหล่านี้ไปพิจารณา เพื่อหาแนวทางปรับปรุงการดำเนินงานทั้ง 5 เรื่องให้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่น่าพอใจที่จะส่งผลต่อการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ผู้วิจัยเห็นว่าด้านการบริหารนี้มีเรื่องที่จะควรนำไปปรับปรุงอย่างเร่งด่วน คือ การจัดประชุมคณะกรรมการศึกษาหรือกรรมการหมู่บ้านและนักเรียนเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ กศ.พช. และการสำรวจสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา จะเห็นว่ากิจกรรมทั้ง 2 เรื่องเป็นขั้นตอนสำคัญสำหรับกระบวนการดำเนินงานการใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน แต่โรงเรียนยังมีการปฏิบัติอยู่ในระดับต่ำกว่าการปฏิบัติงานด้านอื่น ๆ จึงอาจเป็นเหตุให้การดำเนินงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ก็เป็นได้ (สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2533)

ด้านการบริการ ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนในโครงการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 5 เรื่องคือ เรื่องการจัดอาหารกลางวันสำหรับบริการนักเรียนมีระบบและถูกหลักโภชนาการ เรื่องการร่วมมือกับสาธารณสุขจัดบริการสุขภาพอนามัยแก่นักเรียนและชุมชน เรื่องการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางและจัดหาวัสดุครุภัณฑ์ที่จำเป็นสำหรับบริการชุมชน เรื่องการจัดกิจกรรมสหกรณ์ร้านค้า และเรื่องการจัดห้องสมุด เป็นแหล่งบริการความรู้แก่ชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในการจัดบริการอาหารกลางวันแก่นักเรียนนั้นถือเป็นนโยบายสำคัญที่ทางกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะรัฐบาลยุคปัจจุบัน ได้พิจารณาจัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันแก่นักเรียนเพิ่มขึ้นแก่ทุกโรงเรียน และมีการจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือเด็กขาดแคลนเป็นพิเศษอีกส่วนหนึ่ง จะเห็นว่า การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันสำหรับนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปจะประสบผลสำเร็จและได้รับงบประมาณสนับสนุนจากประชาชน ผู้ปกครอง องค์กรเอกชน และหน่วยงานต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ บางโรงเรียนมีงบประมาณมากก็จะจัดในรูปแบบการบริการอาหารฟรี แก่นักเรียน นอกจากนั้นทางสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้มีนโยบายในการควบคุมกำกับ ติดตามและมีการประเมินผลอย่างจริงจัง จึงทำให้การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ประสบผลสำเร็จอยู่ในขั้นเป็นที่น่าพอใจ ส่วนการปฏิบัติงานเรื่องการจัดกิจกรรมสหกรณ์ร้านค้าและการจัดห้องสมุดเป็นแหล่งบริการความรู้ นั้นเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจะต้องดำเนินการตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เพราะเป็นการจัดประสบการณ์แก่นักเรียนที่จะนำไปใช้ประโยชน์ ในการดำรงชีวิตต่อไปในอนาคต ในเรื่องการร่วมมือกับสาธารณสุขจัดบริการสุขภาพอนามัยแก่นักเรียนและชุมชนเรื่องการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางตลอดจนจัดหาวัสดุครุภัณฑ์ที่จำเป็นสำหรับบริการชุมชน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน อาจเป็นเพราะชุมชนในชนบทอยู่ห่างไกลโรงพยาบาลและสถานอนามัย ประชาชนขาดความรู้พื้นฐานด้านสาธารณสุขในการดำรงชีวิต ครูจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาแนะนำ และให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพยาบาล รักษาในกรณีที่มีการเจ็บป่วยไม่ร้ายแรงนัก และครูยังทำหน้าที่ประสานงานกับทางสาธารณสุขอำเภอหรือตำบล ในการออกบริการสาธารณสุขเคลื่อนที่และรายงานผลความคืบหน้าด้านภาวะโภชนาการของนักเรียนต่อสำนักงานสาธารณสุขตำบลหรืออำเภอเป็นประจำ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของทางกระทรวงสาธารณสุข ที่จัดบริการทำบัตรบริการสุขภาพสำหรับนักเรียนและประชาชนที่มี

รายได้น้อย ให้ได้รับการบริการตรวจสุขภาพและการบำบัดรักษาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางตลอดจนจัดหาวัสดุครุภัณฑ์ที่จำเป็นสำหรับ บริการชุมชนนั้นนับว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ กศ.พข.และผลการวิจัยของ รสสุธา สุวรัถย์ (2533) เรื่องการดำเนินงานของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อ พัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พข.) ที่พบว่าโรงเรียนประถมศึกษาได้ดำเนินการด้านการให้บริการอาคารสถานที่ วัสดุ ครุภัณฑ์ การบริการด้านสุขภาพอนามัยแก่นักเรียนและประชาชนตลอดจน การบริการด้านอื่น ๆ อีกหลายด้าน มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ส่วนเรื่องที่ โรงเรียนยังมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่การจัดทำแปลงสาธิตและบ่อเลี้ยงปลาสาธิต หรือสัตว์ชนิดอื่น เช่น วัว ควาย ไก่ เป็ด กบ เป็นต้น ในการดำเนินการทั้งสองกิจกรรมนี้ จะ เห็นว่าเป็นกิจกรรมที่จะต้องใช้งบประมาณในการดำเนินงานสูงมาก และยังต้องอาศัยบุคลากรที่มี ความรู้ ความสามารถเฉพาะทางเป็นพิเศษด้วยจึงจะดำเนินการได้บรรลุเป้าหมาย แต่ทั้งนี้ งบประมาณที่ได้รับสนับสนุนมีจำนวนจำกัด ไม่ต่อเนื่อง จึงเป็นเหตุให้โรงเรียนไม่สามารถดำเนินการ ได้ แต่ยังมีบางโรงเรียนที่ได้ดำเนินการจัดทำทั้งสองกิจกรรมนี้ประสบผลสำเร็จโดยความ ช่วยเหลือสนับสนุนจากองค์กรเอกชนภายนอก สามารถเป็นแบบอย่างแก่โรงเรียนอื่น ๆ ได้ แต่ ทั้งนี้ต้องอาศัยทักษะการบริหารของผู้บริหารตลอดจนความเสียสละ กำลังกาย กำลังใจ จาก บุคลากรภายในโรงเรียนและบุคลากรจากหน่วยงานอื่นที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์มาให้ ความรู้ ช่วยส่งเสริมสนับสนุน เช่น พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล/อำเภอ ฯลฯ การดำเนินงานจึงจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ แต่ในส่วนนี้เป็นข้อที่น่าสังเกตว่า โรงเรียนประถมศึกษาขาดการประสานงานและขอความร่วมมือจากหน่วยงาน องค์กร ตามที่ กล่าวมาแล้วข้างต้นเพื่อการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ กศ.พข.

มีข้อสังเกตว่า การปฏิบัติงานด้านการบริการนี้ ถ้ากิจกรรมใดสอดคล้องกับนโยบายของ กระทรวงหรือกรมอยู่แล้ว เช่น การจัดอาหารกลางวันบริการนักเรียนและการจัดกิจกรรมสหกรณ์ ร้านค้า โรงเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเป็นที่น่าพึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง

ด้านการประสานงาน ผลการวิจัยพบว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2 เรื่องคือ เรื่อง การจัดกิจกรรมตามประเพณีของท้องถิ่นร่วมกับชุมชน และเรื่องความร่วมมือพัฒนาหมู่บ้าน โรงเรียน สถานที่สำคัญ มีการจัดหาที่ทิ้งขยะไว้อย่างเป็นระเบียบ กิจกรรมเหล่านี้ตามสภาพความเป็นจริง

ของชุมชนในชนบท ระหว่างสถาบันบ้าน วัดและโรงเรียน จะมีการประสานร่วมมือกันในการประกอบกิจกรรมตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นประจำสม่ำเสมอ ครูจะเป็นบุคคลที่ชุมชนไว้วางใจ มอบหมายความเป็นผู้นำ เป็นที่ปรึกษาแนะนำ ตัดสินใจในการดำเนินงานต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนในขณะเดียวกันครูเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีรายได้สูงและแน่นอน สามารถเป็นที่พึ่งพาแก่ชุมชนได้ ครูจึงเป็นผู้ที่ต้องเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญา เพื่อที่จะนำพาชุมชนให้เดินไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ส่วนการปฏิบัติงานเรื่องอื่น ๆ ในด้านนี้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่การพบปะระหว่างปิดและเปิดภาคเรียนระหว่างครูและผู้บริหาร การจัดทำป้ายคำขวัญติดไว้ตามสถานที่สาธารณะ การส่งเสริมและสนับสนุนโครงการจากบุคคลภายนอกองค์การหรือหน่วยงานต่าง ๆ และการประชาสัมพันธ์จัดหาแผ่นพับใบปลิวเพื่อเป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนเป็นที่น่าสังเกตว่า กิจกรรมทั้ง 4 เรื่องที่กล่าวมานั้น ก็มีความสำคัญและเป็นที่น่าสนใจยิ่งที่ผู้บริหารควรสรรหาแนวทางที่จะนำไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุตามเป้าหมายทั้งนี้เพราะ "การประสานงาน" เป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการพัฒนาท้องถิ่นให้ประสบผลสำเร็จ การประสานงานจะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ การพัฒนาชุมชนที่ประสบความล้มเหลวส่วนหนึ่งนั้นเกิดจากขาดการประสานงานนั่นเอง (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น, เอกสารประกอบการอบรมเจ้าหน้าที่โครงการ กศ.พช., 2537)

มีข้อสังเกตว่า การดำเนินงานด้านการประสานงานที่กล่าวมานี้พบว่าบางเรื่องยังมีการปฏิบัติอยู่ในระดับท้ายสุด รองจากเรื่องอื่นคือ การประชาสัมพันธ์จัดหาแผ่นพับใบปลิวเพื่อเป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน กิจกรรมนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรคำนึงถึง เพราะจะเป็นการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเหตุการณ์ความก้าวหน้าในการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ และยังเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระผู้บริหารและคณะครูในกรณีไม่มีเวลาพอที่จะออกไปพบปะกับชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

ด้านการนิเทศ ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนในโครงการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2 เรื่อง คือ การส่งเสริมให้ครูนำทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และการให้คำปรึกษาหารือแก่ครู นักเรียนและประชาชนของผู้บริหาร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารโรงเรียนหรือครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนได้เป็นอย่างดีคอยช่วยเหลือ แนะนำ หรือปรับปรุงให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ ดังคำนิยามที่กิตติมา

บริติช (2532) ได้กล่าวไว้ในการบริหารและการนิเทศการศึกษา อย่างไรก็ตามในการนิเทศโครงการนี้เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับโครงการให้ดีขึ้น และการดำเนินงานจะประสบผลสำเร็จเพียงไรนั้นย่อมขึ้นอยู่กับทักษะและความสามารถของผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่จะนำเอาเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมมาใช้ในการนิเทศการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

มีข้อสังเกตว่า การดำเนินงานด้านการนิเทศนี้ที่ยังไม่ได้ปฏิบัติอยู่ในระดับที่น่าพอใจ ก็คือการออกพบปะเยี่ยมเยียนผู้ปกครองเพื่อรับทราบปัญหาแล้วนำข้อมูลมาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้ดีขึ้น ในส่วนนี้จะเป็นการแสวงหาความจริงบางอย่างที่ผู้บริหารยังไม่เคยสัมผัสหรือประสบมาก่อน เช่น การบริโภคอาหารของประชาชนในชนบท ยังมีการรับประทานอาหารที่สุก ๆ ดิบ ๆ มีที่อยู่อาศัยไม่มั่นคงและถาวร การจัดบริเวณบ้านไม่ถูกสุขลักษณะ ส่วนใหญ่ประชาชนยังนิยมเลี้ยงวัวควาย หรือสัตว์อื่น ๆ ไว้ติดๆ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของโรคภัยไข้เจ็บและยังไม่มีส้วมใช้ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นปัญหาที่ควรจะต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขเป็นการเร่งด่วนเพราะจะมีผลเสียต่อสุขภาพอนามัยของชุมชน

ด้านการประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนในโครงการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง เนื่องจากการประเมินผลเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินงานทุก ๆ โครงการ เพราะถือว่าการประเมินผลเป็นกระบวนการที่ช่วยในการให้ข้อมูล หรือช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานนั้น ๆ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการยุติการดำเนินงาน ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ ควรร่วมมือกันสรรหาแนวทางในการประเมินผลให้มีการปฏิบัติเป็นที่น่าสนใจกว่าที่กำลังดำเนินการอยู่ และยังมีบางเรื่องที่สำคัญและน่าสนใจซึ่งควรนำมาอภิปรายร่วมกัน เพื่อหาแนวทางปรับปรุง ให้มีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอและอยู่ในระดับมากยิ่งขึ้นอันได้แก่ เรื่องการนำข้อมูลที่มีปัญหามาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางแก้ไขให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และการกำกับติดตามและรายงานความก้าวหน้าของโครงการ ตลอดจนการจัดประชุมครู ผู้ปกครอง และนักเรียนเพื่อสรุปผลงานโครงการ

มีข้อสังเกตว่า การดำเนินงานด้านการประเมินผลพบว่าการปฏิบัติในระดับท้ายสุดต่ำกว่าด้านอื่น ๆ มาก ตามที่กล่าวมาแล้วในภาพรวมข้างต้น เมื่อพิจารณารายเรื่องพบว่ามีกิจกรรมบางเรื่องที่มีการปฏิบัติในระดับที่ต่ำมากกว่าเรื่องอื่น ๆ คือ การจัดเผยแพร่ผลงานดีเด่น

และจัดจำหน่ายผลผลิตจากโครงการ ในเรื่องนี้อาจจะไม่เป็นการประเมินโดยตรงแต่จะเป็นผลสืบเนื่องมาจากการประเมินผลจึงทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่คำนึงถึงหรือให้ความสำคัญดังเช่นกิจกรรมอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมนี้ก็จะส่งผลต่อขวัญกำลังใจแก่บุคลากรที่ปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี

2) ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยการดำเนินงานตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ

โดยภาพรวม พบว่า โรงเรียนในโครงการมีปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยการดำเนินงาน อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านบุคลากร และด้านงบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของยงยุทธ จันทนา (2535) เรื่องการจัดกิจกรรมพื้นฐานของโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ และสอดคล้องกับรายงานการประเมินผลโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พช.) ปีงบประมาณ 2530-2531 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2533)

มีข้อสังเกตว่า ปัจจัยทั้งสามด้านเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและผู้วิจัยเห็นว่า ปัจจัยที่น่าจะส่งผลกระทบต่อโครงการมากกว่าด้านอื่น ๆ ได้แก่ปัจจัยด้านบุคลากร ดังนั้นสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรเกิดความตระหนัก พร้อมทั้งจะปฏิบัติและรับการพัฒนาดตนเองตลอดจนชุมชนไปพร้อม ๆ กัน ส่วนด้านสภาพแวดล้อมและด้านงบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวกนั้นจะเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากบุคลากรทุกฝ่ายได้ร่วมมือกันดำเนินการเพื่อผลสำเร็จตามเป้าหมายอันเดียวกัน

ด้านสภาพแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหายอยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง แต่ถึงอย่างไรก็ตามแม้ว่าปัจจัยเหล่านี้ไม่เป็นปัญหามาก ผู้บริหารควรที่จะแสวงหาแนวทางศึกษาสภาพปัญหาและดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่น พื้นที่เกษตรกรรม แหล่งน้ำสำหรับทำการเกษตร ความสนใจ ความกระตือรือร้น รายได้ การรู้หนังสือ สุขภาพอนามัย ฯลฯ เพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับโครงการ ซึ่งจะทำการพัฒนาชนบทสัมฤทธิ์ผลในที่สุด

มีข้อสังเกตว่า ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยการดำเนินงานด้านสภาพแวดล้อมนั้นมีปัญหาอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน ผู้วิจัยเห็นว่า ส่วนที่จะต้องพิจารณาเป็นอันดับแรกและอันดับต่อ ๆ ไปได้แก่ ที่ตั้งและบริเวณโรงเรียนที่จะใช้พื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมการเกษตร บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน โรงฝึกงานและแหล่งน้ำ ฯลฯ ว่ามีความเหมาะสมต่อการดำเนินงานเพียงใด แล้วควรพิจารณารวมถึงสภาพของชุมชน อันได้แก่ การจัดบ้านถูกสุขลักษณะ สุขภาพอนามัยของชุมชน รายได้ การรู้หนังสือ ความรักผูกพันในถิ่นกำเนิด ความกระตือรือร้น ตลอดจนการให้ความร่วมมือของประชาชนในชุมชน อันจะส่งผลต่อการพัฒนาชนบทให้บรรลุตามเป้าหมายได้

ด้านบุคลากร ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของโครงการได้เป็นอย่างดีคือผู้บริหาร โดยเฉพาะการสร้างแรงจูงใจแก่บุคลากรในโรงเรียนและชุมชนให้เกิดความตระหนักและมีความกระตือรือร้นสนใจ และมีขวัญกำลังใจในการดำเนินงานตามโครงการ ดังผลการวิจัยของสมพงษ์ วันดี (2528) ที่ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมผู้นำที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ที่จะส่งผลให้เกิดความพึงพอใจสูงสุดในการทำงานของครู และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของวิสุทธิ ราตรี (2533) ที่ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยด้านผู้บริหารโรงเรียนที่สัมพันธ์กับความสำเร็จของโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน พบว่า ผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของโครงการ กศ.พช.

ด้านงบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวก ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางเกือบทุกเรื่องยกเว้นเรื่อง การจัดสรรงบประมาณล่าช้าทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การเบิกจ่ายงบประมาณต้องปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบของทางราชการอย่างเคร่งครัดตั้งที่กล่าวมาแล้วข้างต้นในด้านการบริหาร นอกจากนั้นในส่วนของงบประมาณนี้ยังมีปัญหามากคือ การได้รับงบประมาณสนับสนุนน้อยมากและมีจำนวนจำกัด ในส่วนของงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากทางราชการนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าในปี พ.ศ. 2530-2532 งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมมีความแตกต่างจากช่วงแรก ๆ ของการดำเนินงาน (ปี พ.ศ. 2526-2529) เป็นอย่างมาก กล่าวคือ ในช่วงเริ่มดำเนินการนั้นโรงเรียนในโครงการได้รับการจัดสรรงบประมาณเป็นจำนวนมากและจากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาปรากฏว่า โรงเรียนในโครงการสามารถปรับปรุงโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาคนในชนบทได้ผลดีตามนโยบายของทางรัฐบาล ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการ

ร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ จึงเร่งขยายโครงการให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (ปีงบประมาณ 2530-2534) อย่างต่อเนื่องทุกปี จึงทำให้งบประมาณถูกจัดสรรให้แก่โรงเรียนมีจำนวนลดลง จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของรสสุธา สุวรัักษ์ (2533) ศิริมา กระสาทอง (2529) และทวิวัฒน์ บัวพันธ์ (2535) อย่างไรก็ตามในส่วนของงบประมาณสนับสนุนนี้ ยังมีบางโรงเรียนที่มีความสามารถดำเนินการประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ ทั้งนี้ย่อมต้องอาศัยทักษะการบริหารของผู้บริหารโรงเรียน ที่จะสามารถแสวงหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนจากองค์กร เอกชนภายนอกมาให้การช่วยเหลือสนับสนุนในหลาย ๆ รูปแบบเช่น การบริจาคเงิน หรือกองทุนเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย ไก่ เป็ด กบ และปลา เป็นต้น หรือกองทุนปลูกพืชหมุนเวียนหรือพืชผักสวนครัว และในส่วนของวัสดุอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แม้จะมีปัญหาไม่มากนัก ผู้บริหารควรคำนึงถึงความจำเป็นในการที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับโครงการ กศ.พช. ตลอดจนหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ

มีข้อสังเกตว่า ปัญหาด้านงบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวกแม้จะเป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลางก็ถือว่าเป็นปัญหาที่จะต้องรีบแก้ไขปรับปรุงให้มีปัญหาน้อยที่สุด ประการสำคัญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรแสวงหาโอกาสที่จะได้มาซึ่งความร่วมมือจากหน่วยงานองค์กรเอกชน มาให้การช่วยเหลือสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานต่อไป

3) ผลสำเร็จจากการดำเนินงานตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ

โดยภาพรวม ประสบผลสำเร็จในระดับปานกลางและในรายละเอียดประสบผลสำเร็จในระดับมากเพียง 1 เรื่องคือ เรื่องโรงเรียนได้รับการปรับปรุงให้เป็นศูนย์ส่งเสริมกีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นทั้งนี้อาจเป็นเพราะ โรงเรียนเป็นสถาบันที่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้ เช่น มีสนาม หอประชุม อุปกรณ์กีฬา อาคารสถานที่ ตลอดจนวัสดุครุภัณฑ์อื่น ๆ ที่จำเป็น ไว้สำหรับบริการชุมชนโดยมิได้หวังสิ่งตอบแทนแต่จะเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และผู้บริหารเองควรจะนำความสัมพันธ์อันนี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน

ต่อไป และเป็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการจัดงานพิธีการ งานรื่นเริง งานบุญตามประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนมักจะใช้สถานที่บริเวณโรงเรียนเป็นศูนย์กลางเสมอ ส่วนสาเหตุที่ทำให้วัตถุประสงค์เรื่องอื่น ๆ ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร อาจเป็นเพราะว่าครูมีภาระรับผิดชอบงานมากทั้งด้านงานการเรียน การสอน งานสื่อ งานประจำชั้นงานพิเศษอื่น ๆ ใน 6 แขนงงานของโรงเรียน เป็นเหตุให้ไม่มีเวลาพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน ครูไม่มีความชำนาญในงานอาชีพเฉพาะทางที่จะให้บริการด้านวิชาการและงานอาชีพแก่ชุมชน ขาดแคลนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ประชาชนขาดแรงจูงใจรายได้ต่ำ ขาดโอกาสทางการศึกษา ผู้นำชุมชนไม่มีคุณสมบัติของนักพัฒนา ที่กล่าวมานี้เป็นสาเหตุสำคัญที่น่าสนใจยิ่งที่ควรนำมาศึกษาหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาชนบทและโครงการ กศ.พช. ให้สัมพันธ์และสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชนต่อไป

มีข้อสังเกตว่า ผลสำเร็จจากการดำเนินงานที่กล่าวมานี้ พบว่า เรื่องบุคลากรในท้องถิ่นได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความเข้าใจเกิดความตระหนักและเห็นความจำเป็นในการพัฒนาชุมชน โดยการพึ่งตนเอง ประสบผลสำเร็จต่ำกว่าเรื่องอื่น ๆ ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ ควรดำเนินการระดมพลังสมอง ระดมความคิด และกำลัง จัดประชุมปรึกษาหารือ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล ปัญหา ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ วางแผน และมีการปฏิบัติตามแผน จนถึงการประเมินผลงานควรให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมทุกกระบวนการ จนมีความรู้ ความเข้าใจ เกิดความตระหนักและเห็นความจำเป็นในการพัฒนา และอีกประเด็นหนึ่งที่น่าจะนำมาศึกษาคือเรื่องการให้การศึกษาแก่ประชาชนทั้งในและนอกระบบโรงเรียนในด้านอาชีพ ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ในจุดนี้โรงเรียนยังไม่มีดำเนินการอย่างเป็นทางการและต่อเนื่อง ซึ่งอาจเป็นเหตุจากที่ครูมีงานสอนมาก ไม่มีประสบการณ์ด้านงานอาชีพที่จะไปเผยแพร่สู่ชุมชน ดังนั้นผู้บริหารควรหาช่องทางที่จะให้ได้มาซึ่งบุคลากร จากหน่วยงานองค์กรอื่น ที่อยู่นอกระบบ ที่มีความชำนาญ งานอาชีพต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมาให้ความช่วยเหลือในส่วนนี้

4) การดำเนินงานและผลที่เกิดจากการดำเนินการตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน หรือกรรมการศึกษา หรือผู้นำชุมชน

4.1 การดำเนินงาน

ผลการวิจัย พบว่า กรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนในโครงการอยู่ในระดับมาก ทั้งโดยภาพรวมและในรายเรื่อง มี 6 เรื่องคือ เรื่องครูเป็นที่ปรึกษา คอยแนะนำช่วยเหลือชุมชนอยู่เสมอ เรื่องโรงเรียนร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมตามประเพณีของท้องถิ่น เรื่องโรงเรียนจัดบริการวัสดุครุภัณฑ์ตลอดจนอาคารสถานที่ไว้บริการชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เรื่องโรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านที่อยู่อาศัยและที่สาธารณสมบัติ เรื่องครูและผู้บริหารจะมีการพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรื่องชุมชนได้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน เป็นที่น่าสังเกตว่า กิจกรรมทั้ง 6 เรื่องที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องที่ตรงกับความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกันซึ่งได้แก่เรื่องครูเป็นที่ปรึกษาคอยแนะนำช่วยเหลือชุมชนอยู่เสมอ เรื่องการจัดกิจกรรมตามประเพณีของท้องถิ่น เรื่องโรงเรียนจัดบริการวัสดุครุภัณฑ์ตลอดจนอาคารสถานที่ไว้บริการชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และเรื่องการร่วมกันจัดกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านที่อยู่อาศัยและที่สาธารณสมบัติ โดยทั่วไป "โรงเรียนประถมศึกษาเป็นศูนย์กลางในการให้บริการชุมชน" ตามเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้นและในการให้บริการส่วนมากจะเป็นการบรรเทาทุกข์แก่ประชาชน การสร้างความพึงพอใจ หรือช่วยขจัดปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันที แต่ในการให้บริการนั้นจะต้องเผชิญกับปัญหาใหม่ที่อาจเกิดขึ้นได้ นั่นก็คือ ผู้รับบริการจะคอยรับบริการอยู่ร่ำไปเมื่อมีสถานการณ์เช่นเดิมเกิดขึ้น จะเกิดการช่วยเหลือไม่มีที่สิ้นสุด แบบเลี้ยงไม่รู้จักโต ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าการให้บริการต้องเป็นไปในรูปแบบ "การบริการเชิงพัฒนา" โดยมุ่งให้ผู้รับบริการมีความรู้ เกิดทักษะในงานอาชีพ ส่งเสริมทัศนคติและเจตคติของผู้รับบริการให้ถูกทิศทาง และเป็นไปอย่างเต็มกำลัง ส่งเสริมให้ผู้รับบริการรู้จักช่วยเหลือตนเองและมุ่งให้ผู้รับบริการมีวิถีการดำรงชีวิตแบบประชาธิปไตยเป็นสำคัญ ในการให้บริการนั้นจะต้องไม่ขัดต่อกฎหมายระเบียบแบบแผนของทางราชการ เช่นการให้บริการด้านวิชาการ ได้แก่การเผยแพร่ความรู้ ความคิด และทักษะต่าง ๆ ในงานอาชีพ การให้บริการด้านบุคลากร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนอาจให้ครูและนักเรียนไปช่วยพัฒนาชุมชนตามโอกาสอันควร โดยไม่กระทบกระเทือนต่อการเรียนการสอน เป็นต้น การให้บริการด้านการเงินและวัสดุอุปกรณ์ ต้องพึงระมัดระวังโดยเฉพาะเรื่องการเงินที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชน จะต้องเป็นเงินที่กฎหมายและระเบียบแบบแผน เปิดทาง

ให้เท่านั้น ตลอดจนการให้บริการด้านกำลังใจ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญไม่น้อย ถ้าโรงเรียนแสดงออกซึ่งความร่วมมือร่วมใจหรือให้กำลังใจในการพัฒนาชุมชนแล้ว ชุมชนและโรงเรียนย่อมมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และจะได้รับการสนับสนุนจากชุมชนเป็นอย่างดี

ส่วนอีก 4 เรื่องมีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง คือเรื่องโรงเรียนได้ดำเนินการตามโครงการร่วมกับชุมชนอย่างเป็นระบบ เรื่องโรงเรียนจัดบริการข่าวสาร ด้านความรู้ และอาชีพแก่ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เรื่องชุมชนได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับโครงการ กศ.พช. และเรื่องชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามโครงการ กศ.พช. ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ เช่นเดียวกันและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มานิจ จันทรธิ (2527) เรื่องบทบาทร่วมพัฒนาชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัด ร้อยเอ็ด พบว่า ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง มีความเห็นตรงกันว่า โรงเรียนแสดงบทบาทร่วมพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง

มีข้อสังเกตว่า การดำเนินงานตามการรับรู้ของกรรมการหมู่บ้านหรือกรรมการศึกษาหรือผู้นำชุมชน ที่ทำหน้าที่ประสานงานโครงการร่วมกับโรงเรียนนั้น โดยภาพรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ส่วนผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับ ปานกลาง แต่ก็มีความคิดเห็นอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน (พิจารณาจากค่าเฉลี่ย) ถ้าพิจารณาในรายเรื่องทั้งผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ และกรรมการหมู่บ้าน มีความเห็นตรงกันตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนที่มีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกันบางเรื่องคือเรื่องครู และผู้ปกครอง มีการพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอยู่เสมอและเรื่องชุมชนได้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า บุคลากรของโรงเรียนได้คาดหวังเกี่ยวกับการได้รับความร่วมมือจากชุมชนไว้มากเกินไปแต่หากไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้เท่าที่ควร และชุมชนนั้นถือว่าการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียนในกิจกรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น การช่วยพัฒนาโรงเรียน ดูแลเอาใจใส่นักเรียนซึ่งเป็นเด็กในปกครอง การเข้าร่วมในกิจกรรมวันไหว้ครู การแข่งขันกีฬา วันเด็กเหล่านี้ถือว่าการให้ความร่วมมือและสนับสนุนกับทางโรงเรียนอย่างเต็มที่ตามกำลังความสามารถแล้ว จากที่กล่าวมาจึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้

ความคิดเห็นอยู่ในระดับต่างกัน

4.2 ผลที่เกิดจากการดำเนินงาน

ผลการวิจัย พบว่า ผลจากการดำเนินงานตามโครงการ กรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ทั้งโดยภาพรวมและในรายเรื่องทุกเรื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532) ได้ประเมินผลโครงการ กศ.พช. ปีงบประมาณ 2530-2531 พบว่า ผลจากการดำเนินงานอยู่ในระดับดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าหลังจากที่โรงเรียนประถมศึกษาได้เข้าร่วมโครงการ กศ.พช. แล้ว โรงเรียนได้มีส่วนช่วยเหลือพบปะสนทนา ศึกษาปัญหา รับทราบเรื่องราวและข้อมูลต่าง ๆ จากชุมชนเพิ่มขึ้น ซึ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผน ดำเนินงานโครงการ กศ.พช. ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ต่อไป และจากการดำเนินงานโครงการที่ผ่านมาชุมชนได้รับประโยชน์ หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับโรงเรียนและสังคมเพิ่มขึ้นกว่าเดิม ประชาชนได้พัฒนาขีดความสามารถสนใจ มีความกระตือรือร้นต่อการพัฒนา มีการรับรู้ข่าวสารที่ทันเหตุการณ์ ตลอดจนได้รับการพัฒนาด้านความรู้และงานอาชีพที่ตนสนใจ เป็นต้น ที่กล่าวมานี้เป็นผลจากการดำเนินงานที่ทำให้ประชาชนในชุมชน เกิดความภาคภูมิใจต่อโครงการเป็นอย่างดี แต่ในส่วนของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทั้ง ๆ ที่เป็นบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรง ทั้งนี้อาจเนื่องจากครูมีความคาดหวังต่อการดำเนินงานโครงการในระดับสูง แต่ไม่ประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกันตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เหตุผลนี้ได้สอดคล้องกับผลการวิจัยของอิสระ ไชยบราบ (2535) เรื่องบทบาทการปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พช.) สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาในโครงการ กศ.พช. ทุกขนาด มีบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับสูงทุกด้าน แต่มีบทบาทที่ปฏิบัติจริงอยู่ในระดับปานกลาง

ในรายเรื่อง พบว่า เรื่องที่มีผลสำเร็จในระดับมากกว่าเรื่องอื่น ๆ เป็นอันดับแรกคือ เรื่อง โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันดีขึ้น และรองลงมาคือ นักเรียนมีความสนใจ กระตือรือร้น เอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของรสสุธา สุวรักษ์ ตามที่กล่าวมาแล้ว และเมื่อพิจารณาเรื่องอื่น ๆ อีก 8 เรื่องที่เหลือนั้นจะ

เห็นว่ามีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกันทุกเรื่อง

มีข้อสังเกตว่า จากผลการวิจัยที่กล่าวมาแม้จะมีผลที่เกิดจากการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก แต่ยังมีบางเรื่องที่ประสบผลอยู่ในระดับต่ำกว่าเรื่องอื่น ๆ มากคือ เรื่องชุมชนได้รับการพัฒนาด้านอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นได้ดีขึ้น จะเห็นว่าเรื่องนี้มีความคิดเห็นใกล้เคียงกับระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.52$) มาก ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ครูไม่มีความรู้ด้านงานอาชีพที่จะให้ความรู้ แก่ชุมชนและยังขาดงบประมาณสนับสนุนที่จะใช้ดำเนินการขอความร่วมมือจากองค์กรหรือหน่วยงานอื่น ที่มีความรู้ในงานอาชีพมาให้ความรู้แก่ชุมชน ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น นอกจากนั้นโรงเรียนยังขาดการประสานงานกับหน่วยงานของสภะทรวงหลักที่จะให้การสนับสนุนด้านบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ ในงานอาชีพมาให้ความช่วยเหลือ ในปัญหานี้ ผู้บริหารโครงการอาจเห็นว่าการขอความร่วมมือหรือขอยืมบุคลากรจากหน่วยงานราชการ มีขั้นตอนที่ยุ่งยาก ต้องปฏิบัติตามระเบียบ แบบแผนของทางราชการ จึงเกิดความเบื่อหน่าย และผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านั้น มักจะไม่อนุญาตให้ผู้ใต้บังคับบัญชาของตนเข้าไปยุ่งเกี่ยวเพราะทำให้หน่วยงานของตนขาดบุคลากรไป ข้อสังเกตเหล่านี้ผู้บริหารควรจะนำไปพิจารณาหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข ให้เกิดผลสำเร็จตามคาดหวังไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.5 ข้อเสนอแนะ

5.5.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) โรงเรียนควรจัดให้มีการประชุมคณะครู กรรมการศึกษา กรรมการหมู่บ้าน หรือผู้นำชุมชนและนักเรียน เพื่อทำความเข้าใจและชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการตลอดจนกระบวนการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งการพิจารณาควรคำนึงถึงการร่วมมือทำการสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการที่ต้องพัฒนา และสำรวจทรัพยากรที่จะใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนา

2) โรงเรียนควรประสานงานกับผู้แทนของกระทรวงหลัก หน่วยงาน องค์กรเอกชนต่าง ๆ เพื่อขอความร่วมมือ ช่วยเหลือ สนับสนุน ด้านบุคลากรที่มีความชำนาญงานอาชีพแขนงต่าง ๆ เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อให้มีความรู้ด้านงานอาชีพแก่ชุมชน และร่วมมือกับทางโรงเรียนจัดทำโครงการสาธิตการเกษตร เช่น การปลูกพืชตามฤดูกาลและการเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนทั้งในและนอกกระบบโรงเรียน

3) ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรออกพบปะเยี่ยมเยือนชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อจะได้รับทราบปัญหา ความก้าวหน้าในการดำเนินงานโครงการ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขและควรจัดหาเอกสารสิ่งพิมพ์หรือแผ่นพับใบปลิวเพื่อเป็นสื่อสัมพันธ์กับชุมชน

4) ควรดำเนินการ ติดตาม นิเทศ ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงานอย่างมีระบบ มีหลักการและด้วยวิธีการที่ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ มีเครื่องมือในการประเมินผลอย่างเหมาะสม ซึ่งจะนำไปสู่จุดหมายแห่งความสำเร็จในที่สุด

5) ควรดำเนินการจัดหาพื้นที่ที่จะใช้ในการดำเนินงานโครงการอย่างเหมาะสมตามสภาพทางภูมิศาสตร์ และแสวงหาผู้ทางสู่ความอุดมสมบูรณ์ให้เหมาะแก่การเกษตรตลอดจนการจัดหาแหล่งน้ำให้มีใช้ตลอดปี

6) ควรจัดส่งเสริม ชวัญ กำลังใจ แก่ผู้ปฏิบัติงานโครงการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อสร้างความกระตือรือร้นในการทำงาน ในหลาย ๆ วิธีการ เช่น การประกาศเกียรติคุณ การเสนอผลงานดีเด่นสู่ชุมชน การเสริมแรงด้วยวาจา การมอบความไว้วางใจ เป็นต้น

7) จัดประชุมสัมมนาเป็นกรณีพิเศษแก่ประชาชนในชุมชนด้วยการเชิญเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องหรือจากหน่วยงานต่าง ๆ มาให้ความรู้ ความเข้าใจ เกิดความตระหนักจนเห็นความจำเป็นในการพัฒนาโดยการพึ่งตนเอง ก่อนเริ่มดำเนินการพัฒนา

8) สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด/อำเภอควรวางแผนกำกับติดตาม และประเมินผลโครงการอย่างต่อเนื่อง โดยใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

9) สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด/อำเภอควรนำข้อมูลที่มีปัญหาวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาร่วมกับโรงเรียนในโครงการอย่างจริงจัง เพื่อเป็นการสรรหาวิธีการที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

5.5.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1) ควรมีการศึกษาการดำเนินงานตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทของโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จเป็นรายกรณีไป

- 2) ควรศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามวัตถุประสงค์ทั้ง 8 ข้อ ของโครงการ โดยวิธีทดลอง เพื่อสรรหาแนวทางนำไปสู่ความสำเร็จ และนำส่วนที่มีปัญหา มาปรับปรุงแก้ไข ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่อไป
- 3) บุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานตามโครงการให้ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นควรมีการศึกษาถึง คุณลักษณะของผู้บริหารและครูผู้สอนที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท
- 4) ควรศึกษาวิธีการดำเนินงานโครงการที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท
- 5) ควรศึกษาเปรียบเทียบการประเมินผลการดำเนินงานโครงการของโรงเรียน ที่ประสบผลสำเร็จในระดับจังหวัด